

FÖRÄNDRINGARNAS VIND

DEL 9

*Den gamla statarlängan totalrenoverades på 1950-talet till moderna hyreslägenheter.
Foto Per-Gunnar Mörck 2015.*

Efter den stora brandkatastrofen som lade tre hus i aska i den lilla byn Lyby byggdes det upp ett nytt statarhus, samt även Lybytorp nr 2 som ägdes av Ola Olsson.

Barnen Rosell började i skolan, först småskolan dit de hade ca 50 meter och sedan folkskolan några hundra meter till. Båda skolorna låg vid byvägen.

Einar och Nils Ferdinand började först eftersom de var äldst. Det dröjde inte länge förrän fadern fick ta emot klagomål. Tillsammans med byns övriga busfrön levde pojkarna loppan. De hade strängeligen tillsagts att inte bege sig ned till Lybymosse, som låg om man fortsatte förbi sista gården på vägen som man kallade "Käringasträdet". Men gång på gång kom de hem blöta och luktade mosse och blev bannade av sina föräldrar.

I gänget fanns en pojke, ett år äldre än Einar, som hette Albert. Hans föräldrar hette Jöns Persson och Ingrid Svensdotter, och de ägde en diverse- och specerihandel på Lyby nr 28. De hade flyttat dit 1891 och övertagit affären efter Sven Persson, som innehaft den sedan 1847.

Albert, som i vuxen ålder skulle bli en stor pamp i Hörby (se ruta), var den som förde befälet i gänget. På innergården till faderns lanthandel låg högar av kol, koks och torv som gänget byggde grottor i och sedan beklädde med allehanda ting. Nu var de visserligen inte blöta men insmorda av sot och damm, och frågan var vilket föräldrarna föredrog. Oavsett vilket var det direkt i baljan.

Och läxorna blev det väl lite si och så med.

Barnen växte dock upp. Bröderna fick gå i lära hos sin fader för att bli skräddare och systrarna tog modern hand om i köket. På kvällarna tog de fram nål och tråd, för hemgiften var man mån om. När det blev lördag drog bröderna iväg till något dansställe, inte för att dansa utan för att spela kort, ett slagsmål piggade även upp kvällen. Systrarna stannade däremot hemma hos föräldrarna.

*Stående: Einar och Nils Ferdinand.
Sittande: Malte och Axel.*

*Stående: Ellen Elvira och Herta Lovisa.
Sittande: Marie-Louise.*

I början av 1920-talet försvinner Einar och Nils Ferdinand från Lyby. Ingen vet vart, inte ens föräldrarna, som är ifrån sig av oro. Församlingens präst efterforskar dem, men ger till sist upp och skriver i obefintlighetsboken att de vistas på socknen.

1924 dyker de båda upp i Lyby, men efter några år försvinner de igen, Nils Ferdinand i mars 1927 och Einar i september 1930. Till slut uppdagas det att Nils Ferdinand gift sig i Hörby den 16 april 1927 med Anna Gustava Lindahl, född den 20 september 1898 i Hörby. Samma år hade paret flyttat till Köpenhamn i Danmark.

Einar gifter sig den 1 november 1930 i Asarum med Aina Alice Teresia Eriksson, född den 25 januari 1906 i Norrköpings Östra Eneby. Den 22 oktober 1931 flyttar även de till Köpenhamn.

Familjen Nils Ferdinand Rosell trivs inte i Danmark, utan den 6 mars 1931 flyttar de tillbaka till Sverige och Trelleborg, där Nils öppnar ett skrädderi. Familjen har utökats med sonen Nils Börje som föddes den 7 mars 1928 i Köpenhamn.

Men Einar och hans hustru stannar kvar i Köpenhamn. Den 23 maj 1932 nedkommer Aina Alice Teresia med en son som får namnet Anders Bertil.

Mellan systrarna Ellen Elvira och Hertha Lovisa, som föddes 1898 respektive 1903, var ålderskillnaden 5 år, trots detta var gemenskapen stor. De lekte mest för sig själva även om det fanns andra flickor i byn.

Ellen Elvira vill bli modist, och den 14 september 1926 flyttar hon till Oskarshamn och får plats på ett stort modehus som heter Magasin Continental. Här stannar hon i omkring ett års tid. Den 11 oktober 1927 flyttar hon till Skurup.

Hertha Lovisa flyttar den 11 november 1925 till Nevishög, strax söder om Staffanstorps. Den 29 oktober 1926 är hon åter hemma i Lyby. Hon träffar en lantbrukare från Äspinge och den 2 november 1929 gifter hon sig med Ernst Gunnar Jönsson, född den 21 april 1904 i Äspinge. Ernst äger Äspinge nr 1:8 som han erhållit efter sin fader Jöns Olsson. Paret bosätter sig här och driver gården fram till 1942. (Idag finns inte gården kvar utan här finns numera ett ridhus.)

Axel, som föddes den 9 april 1901, får efter skolgång gå i lära hos sin fader, precis som de andra pojkarna gjorde. 1926 flyttar han till Hörby söder och blir inneboende hos husägaränkan Elna Bengtsson, född Persson, den 31 december 1855 i Borgeby. Hennes dotter heter Matilda Persson och är född den 20 juli 1901 i Hardeberga.

De båda ungdomarna har umgåtts en tid, och den 30 april 1926 vigs de i Hörby kyrka av kyrkoherde Elis Cornelisson.

Till en början bor de på Södra Nygatan nr 1, men flyttar så småningom till eget hus på Råbygatan.

Den 3 juni 1928 nedkommer Matilda med dottern Lull Berit.

Malte förblir Lyby trogen. Han är den av pojkarna som blir kvar hos fadern. Även hans syster Marie-Louise bor kvar.

Den 1 mars 1917 styckade man upp gården Brunstorps nr 1 i 18 tomter. Gården låg mellan Lyby och Sextorps. Anders Rosell stod i kö för att få en tomt på 29/32000 mtl och den 1 oktober gick köpet igenom.

Nästkommande vår började han odla upp sin tomt för att familjen skulle få mat på bordet, något som förvisso inte var alla Lybybor förunnat. Anders och Johanna sålde en del av skörden eller gav bort den till de allra fattigaste. Man överlevde, och drog sig fram så gott det gick, men nu inträffade något som ingen hade kunnat föreställa sig. Strax innan första världskriget tog slut i november 1918 drabbades Europa, och även Sverige, av den s.k. Spanska sjukan. Många, främst ungdomar, fick feber och ont i musklerna. Man bäddade ner sig och trodde att man fått influensa. Men det var värre än så, man hade drabbats av spanska sjukan. När epidemin var över hade 38000 svenskar mist livet. (I Sverige lär de första fallen ha dykt upp i Hyllinge, Skåne.)

I Lyby och framförallt i Hörby ringde kyrkklockorna oavbrutet, och upp till fyra begravingar kunde det vara varje dag. Myndigheterna utfärdade förbud mot att samlas på gator och torg. Nöjeställningar undveks och biografen stängdes. Så småningom blev det dock allt färre begravingar, och 1920 verkade influensan ha släppt sitt grepp.

Anders och Johanna höll barnen hemma trots att det många gånger var sura miner när lördagen närmade sig, men då allt var stängt så man fick finna sig i det.

Lyby kyrka. Vykort från början av 1900-talet. Lägg märke till att gravstenarna är få och att det växer högt gräs på kyrkogården.

Mellan åren 1920 och 1922 kom en period med starkt prisfall. Det var en för stor lagerhållning efter kriget samt en återgång till guldmyntfoten som bidrog till nedgången. Anders fick bittert uppleva att det inte var någon mening med att sy upp kläder när folk inte hade råd att betala. Det blev trots allt bättre, i varje fall fram till 1929-30, då depressionen drabbade landet. Pengarna blev nästan utan värde.

Lyby folkskola. Vykortet stämplat 1913.

Gårdssidan av skrädderiet.

I slutet av maj 1929 kom Ellen Elvira till Lyby på besök. Hon berättade att hon träffat en man och att hon var med barn. När Anders fick veta att mannen, som hette Axel Oscar Alexius Timan, livnärde sig på att måla tavlor blev han allt annat än glad. En målare, kunde det bli värre? Ja, det kunde det!

Den 2 november 1929 vigdes Ellen Elvira och Axel i Skurups kyrka. Den 21 januari 1930 födde Ellen Elvira en dotter på Lunds KK. Hon fick namnet Birgit. Den 23 februari 1930 avled dottern. Hon begravdes i Lyby den 28 februari.

Efter häftiga gräl och stridigheter makarna emellan flyttade Ellen Elvira hem till Lyby den 9 februari 1931, och den 30 april inlämnade hon en stämningsansökan om hemskillnad till Vemmenhögs, Ljunits och Herrestads domsaga. Denna togs upp i rätten den 8 juni.

Axel Timan ombads att inställa sig i rätten genom anslag på parets entredörr, men han dök aldrig upp. Han söktes sedan över hela Sverige genom annonser i Post- och Inrikes Tidningar samt på en adress i Stockholm som visade sig vara ett pensionat. Tiden gick och ingen Axel Timan hördes av. Den 15 januari 1934 dömde rätten till äktenskapsskillnad mellan parterna.

(Axel Oscar Alexius Timan, född den 4 december 1898 i Borås, avled i Vällingby den 18 april 1972.)

Efter ett slitsamt liv med en ekonomi som framförallt under de sista 15 åren blivit allt sämre på grund av kriget i Europa avled Anders den 16 oktober 1932 i hjärnblödning, endast 63 år gammal.

Sorgen över Ellen Elviras korta, olyckliga äktenskap och förlusten av det lilla barnbarnet bidrog kanske också till hans för tidiga död.

Tavla på familjen Rosells hus i Lyby. Målad omkring 1930 av artisten Axel Oskar Alexius Timan. Make till Ellen Elvira, född Rosell.

Till höger om trappan mottog Anders Rosell kunderna.

ZEIME

Albert, son till handlare Jöns Persson och dess hustru Ingrid Svensdotter, började efter avslutad skolgång på Handelsskola i Malmö och blev i november 1910 föreståndare för en stor lanthandel i Borrby.

Den 31 juli 1913 flyttade han till Lyby för att ta över faderns lanthandel. Hans moder Ingrid hade avlidit den 19 juni, och fadern flyttade därefter till en lägenhet i samma hus som folkskolan var belägen.

Den 19 oktober 1915 fick han godkänt och stadfäst släktnamnet Zeime.

Den 18 november 1919 anställdes ett butiksbiträde vid namn Hilma Hansson, född den 23 mars 1896 i Sövde. Hon kom närmast ifrån Nymö i Kristianstads län. Hilma och Albert vigdes i Lyby kyrka den 16 oktober 1921.

Albert Zeime hade högre ambitioner än att vara handlare i Lyby. Den 3 november 1926 gick således flyttlasset till Norregatan 20 – 22 i Hörby.

Han började som handlare i liten skala med att sälja ägg, mjöl och socker. Rörelsen växte och magasinsbyggnader och affär byggdes på Hörby Norr, strax invid järnvägen. Man byggde ett stickspår från stationen fram till en av byggnaderna för lastning och lossning. Då det inte alltid fanns tomma järnvägsvagnar att tillgå köpte Zeime ett antal sådana. De gick på trafik i hela Sverige. Zeime köpte nämligen upp stora mängder ägg som handlarna i köpingen i sin tur hade köpt av traktens bönder.

Men Zeime sålde mycket annat också både till handlare och bönder på orten, och för att dessa skulle slippa hämta varorna på hans lager i Hörby köpte han ett antal lastbilar som körde ut det beställda direkt till kunderna. Det var ett nytt och rationellt sätt som han var först med.

1945 ombildades firman till ett aktiebolag där Albert Zeime fram till sin död den 25 januari 1972 fungerade som direktör.

Albert Zeime begravdes på Gamla kyrkogården i Hörby.

Bilden på närlstående sida: Lågprisvaruhuset Zeimes på Hörby norr. Idag finns här Coops köpcentrum.

Foto: Per-Gunnar Mörck, 1970-talet.

Källor:

Landsarkivet i Lund.

Kyrkoböcker från Hörby, Lyby, Äspinge och Skurup.

Fastighetsböcker från Lyby.

Domböcker från Vemmenhögs, Ljunits och Herrestads arkiv. CIb:1, AIa:108, AIa:113.

Tidningsarkivet i Lund.

Mellersta Skåne 1972.